

**BOSHLANG'ICH TA'LIMDA INTEGRATSIYALASHGAN
TA'LIMNI NUTQIY KOMPETENSIYALARDA AMALGA
OSHIRISH AMALGA OSHIRISH**

Konsbekova Makbol Irzabek qizi

4-J kurs talabasi,

Navoiy davlat universiteti

[*konysbekovamakpal@4g.mail.com*](mailto:konsbekovamakpal@4g.mail.com)

Ilmiy rahbar: Omonboyeva Nursaule Erkin qizi

Navoiy davlat universiteti o'qituvchisi

[*Omonboyevanursaulekbosh@gmail.com*](mailto:Omonboyevanursaulekbosh@gmail.com)

Annotatsiya: *Ushbu maqolada boshlang'ich ta'lim jarayonida integratsiyalashgan ta'limni nutqiy kompetensiyalarni shakllantirishda samarali qo'llash masalalari yoritilgan. Ta'lim jarayonida fanlararo bog'liqlikni yo'lga qo'yish orqali o'quvchilarning muloqotga kirisha olish qobiliyati, fikrlash madaniyati va so'zlashuv kompetensiyalari shakllantiriladi. Maqolada integratsiyalashgan yondashuv asosida nutqiy faoliyatni rivojlantirish metodikalari, o'quv mashg'ulotlarini tuzishda multimedia va amaliy usullardan foydalanish imkoniyatlari tahlil qilingan. Shu bilan birga, mazkur yondashuvning nutqiy kompetensiyaga ta'siri bo'yicha tahlillar, misollar va tavsiyalar keltirilgan.*

Kalit so'zlar: *integratsiyalashgan ta'lim, boshlang'ich ta'lim, nutqiy kompetensiya, fanlararo bog'liqlik, faoliyatga asoslangan o'qitish, muloqot ko'nikmalari, o'quvchi kompetensiyasi, ijodiy nutq.*

Bolalarning tabiat va kundalik hayotdagi barcha narsalarning bog'liqligini ko'rishga o'rgatish kerakligini o'qituvchi sezadi, biladi. Shunday ekan, ta'lim integratsiyasi hozirgi zamon talabiga javob beradimi kabi savollar dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Ushbu maqolada integratsiyalashgan ta'limni amalga oshirishdagi chora tadbirlari haqida ma'lumot keltirilgan.

Mustaqillik yillarida suveren mamlakatimizda, jamiyatimizda ijtimoiy-siyosiy va boshqa jabhalarda tub o'zgarishlar amalga oshirilmoqda. Ulardan biri ta'lim sohasidir. Har qanday bosqichda ham yosh avlodga ta'lim va tarbiya berish jamiyat oldidagi eng muhim va mas'uliyatli vazifa bo'lib qoladi. Binobarin, mamlakatimiz taraqqiyoti va modernizatsiya yo'lidagi yangiliklar, turli o'zgarishlar mamlakatimiz ta'lim sohasiga ham o'z ta'sirini o'tkazmoqda. Jahon ta'lim makoniga intilishlar, jamiyat taraqqiyotidagi yangi sharoitlar, yangi muammolar, o'zgaruvchan hayotga moslashish zarurdir. Zamonaviy ta'limning kelajagi jamiyat taraqqiyoti, jamiyatda to'plangan va doimiy ravishda o'sib borayotgan ma'lumotlar miqdorining xilma-xilligi bilan belgilanadi. Integratsiya, ya'ni integratsiya degani: (lotincha restavratsiya, to'ldiruvchi, yaxlit so'zidan) – pedagogik bir butunlikni shakllantirish, bilimlarni tizimlashtirish va to'plashda turli fanlarni birlashtirish. Ta'lim sifati va saviyasini har tomonlama yuksaltirish, yangicha fikrlash, o'qitish va tarbiyaning yangi texnologiyalarini kundalik faoliyatida qo'llay oladigan ijodkor, mehnatsevar o'qituvchilarning mehnati samarali bo'ladi.

Mamlakat kelajagi bilimli avlodda. Binobarin, ta'lim sohasida yangi islohotlarni amalga oshirish pedagoglar jamoasining umumiy vazifasidir. Binobarin, o'qituvchilar yangi yo'nalishda ishlashlari, o'z ijodkorliklarini ishga solib, o'qitish usullarini yangi kanalga aylantirishlari, pedagogik mahoratlarini qayta qurishlari kerak. Bu borada ishlar olib borilmoqda. Orqada qolmaslik uchun har bir yangilikni qabul qilish to'g'ri yoki noto'g'ri bo'ladimi, shu paytgacha erishgan yutuqlarimiz va tajribamizni qanday uyg'unlashtirish haqida o'ylar ham bizni bezovta qilishi mumkin. O'tgan kunlar tajribasiga nazar tashlaydigan bo'lsak, kechagi kun bugunga o'xshamaydi, bugun ham ertangi kunga o'xshamaydi. Chunki fan taraqqiyoti, ta'lim mazmunidagi o'zgarishlar, hayot talablari, o'quvchilar didi muttasil oshib bormoqda. Har qanday jamiyatda hal qiluvchi omil shaxs va shaxs bo'lib qoladi. Ko'p asrlik ma'naviy qadriyatlarimizni, boyliklarimizni sarhisob qilish, ularni puxta egallash, yosh avlod ongiga ezgu fazilatlarni singdirish bugungi kun o'qituvchilarining asosiy burchidir.

Integratsiya - qismlarni bir butun bo'lib chiqishi uchun birlashtirish, bir butun bo'lishi uchun ularni birlashtirish. Shu nuqtai nazardan qaraganda, ayrim fanlarga oid materiallar ma'lum bir fan doirasida alohida o'qitilgandan ko'ra, ularning mazmuni har tomonlama va yaxlit bo'lgan tarzda o'qitilishi maqsadga muvofiqdir. Integratsiya – materialni har tomonlama o'zlashtirish, darsda olingan bilimlarni hayotiy amaliyotda qo'llashning samarali usulidir. Shu bilan birga, o'quvchining aqliy, axloqiy, estetik qarashlarini charxlashda, o'quv davridan unumli foydalanishda, o'quv jarayonini boshqarishda juda qo'l keladi.

Keling, fanlararo aloqaga asoslangan integratsiyalashgan ta'lim tarixini ko'rib chiqaylik. Bu fikr Ya.A.Komenskiydan boshlanadi. Buyuk didakt: “Bir-biri bilan bog'liq bo'lgan narsalarni o'sha bog'lanishni ko'rsatib o'rgatish kerak”, degan. Mashhur ustoz fanlar o'rtasidagi bog'liqlikdan foydalanib, yaxlit o'qitish asosida o'qitish jarayonining birligiga erishish mumkinligini aytdi. Ko'pgina o'qituvchilar bu g'oyaga qo'shilishdi va uni yanada rivojlantirdilar. V.Ya. Staharin, N.F. Bunakov, V.I. Vodovozov va boshqalar. pedagog olimlar fanlarni integrallashgan o'qitish usullarini davom ettirdilar va taklif qildilar

Bu tushunchaning etimologik ma'nosi (“integratsiya” – lot. unintegratio) “tiklanish”, “to'ldirish” degan ma'noni anglatadi, pedagogikada bir necha nuqtai nazardan ko'rib chiqiladi:

- integratsiya - ta'limning tizimli prinsipiga muvofiq, puxta o'ylangan pedagogik jarayon.
- integratsiya - tarkibni takrorlashdan qochish; ta'lim jarayonida unga mantiqiy izchillik tamoyili bo'yicha dasturdagi fanlarni tuzish va turli fanlarni o'qitishda "chegaraviy bilimlarni" muvofiqlashtirish orqali erishish mumkin;
- integratsiyalashning ahamiyati, integratsiyalashtiriladigan fanning o'quv rejasiga muvofiq, o'quvchilar sifatli ta'lim olish bilan birga, ularning bilish qobiliyatini rivojlantiradi, tabiatning birlashgan ilmiy qiyofasi haqida tushuncha hosil qiladi, bilimlardan samarali foydalanish uchun zarur ko'nikmalarni egallaydi, kelajakda olingan bilimlar va uning rivojlanishi. Hozirgi kunda bilimlarning integratsiyalashuvini ta'minlash, uning ilmiy darajasini, umuman olganda,

o'quvchining bilish faoliyatiga xos ko'nikmalarni shakllantirish dolzarb muammoga aylanib bormoqda. Boshlang'ich sinf fanlarini kompleks o'qitishni tashkil etish, fanlar tizimini bir kanalga integratsiyalash bolaning intellektual tafakkurini boyitish bilan birga, butun insoniyat manbai birligi to'g'risida ilmiy nuqtai nazarni shakllantirish imkonini beradi.

Bilimlarni integratsiyalash yo'nalishi turli predmetlarning individualligini oldini olish va fanlararo umumiy manfaatlarni birlashtirilgan bo'limlar bilan birlashtirgan integral bloklarni yaratish orqali bilim mazmuni strukturasini va uning ilmiy asoslarini, ilmiy tushunchalarni ilmiy qarashlar asosida sintez qilishdan iborat.

Integratsiyalashgan darslarini tayyorlash va o'tkazish jarayonida bilim ko'plab ma'lumotlar bilan to'ldiriladi: bilim manbai sifatida darsga kiritilgan fanlar, qo'shimcha adabiyotlar, tadqiqotlar, bolalarning oldingi bilimlari, tajribasi, o'qituvchining tushuntirishi, o'quvchilarning javoblari va boshqalar. Boshlang'ich sinflarda o'tkaziladigan fanlarning asosiy maqsadi o'quvchi shaxsini shakllantirish, ularni atrof-muhit go'zalligini badiiy shakllar orqali anglashga tarbiyalashdan iborat.

Darsning mazmuni puxta va maqsadli ravishda farqlanadi, ayrim turlarini kiritish va boshqalarini olib tashlash mavzuga qat'iy muvofiq amalga oshiriladi, bu uning mazmuni yaxlitligi va samaradorligining zarur shartidir. O'quvchilarning tevarak-atrofni bilishida alohida o'rin tutadigan fanlardan biri "Dunyoshunoslik" fanidir. Mazkur fan mazmunida insonning tabiat, jamiyat va boshqa odamlar bilan axloqiy-huquqiy munosabatlariga alohida ahamiyat berilib, o'quvchilarni ana shunday munosabatlarga, hayotga, sog'likka malakali munosabatda bo'lishga tarbiyalash ko'zda tutilgan.

Ayniqsa, bu fan ona tili, rasm, tasviriy san'at, musiqa fanlari bilan uzviy bog'langanda ijobiy natijaga erishish mumkin.

"Tabiat" blokidagi dunyoshunoslik fanining mazmuni ona tilidagi tabiat obyektlari, hodisalari, go'zal manzaralari, o'simlik va hayvonlar tasvirlangan asarlar, topishmoqlar, maqollar, ertaklar, rivoyatlar orqali o'zaro uzviy bog'liq bo'lib, ularni muhofaza qilish zaruriyatini bayon etadi. Agar qozoq tili faniga to'xtaladigan bo'lsak,

bu mavzuni ko'pincha ona tili, dunyoshunoslik, tasviriy san'at darslari bilan bog'lash mumkin.

Integratsiya jarayonlarini amalga oshirish quyidagi asoslar yordamida amalga oshirildi.

Xulosa va takliflar

Boshlang'ich ta'lim bosqichida integratsiyalashgan ta'lim jarayonini tashkil etish orqali o'quvchilarning nutqiy kompetensiyalarini shakllantirish va rivojlantirish bugungi zamon ta'limi oldida turgan ustuvor vazifalardan biridir. Integratsiyalashgan yondashuv darslarda turli fanlar mazmunini uyg'unlashtirgan holda, bolalarning fikrlash doirasini kengaytirish, muloqotga kirishish malakasini mustahkamlash va og'zaki hamda yozma nutqda mustaqil fikr bildira olish qobiliyatini oshirishga xizmat qiladi. Bunday yondashuv orqali o'quvchilarning bilimlari yakkama-yakka emas, tizimli va bir-birini to'ldiruvchi holatda shakllanadi. Ayniqsa, til va adabiyot darslarini boshqa fanlar bilan uyg'unlashtirib o'qitish, bolalarning so'z boyligini kengaytirish, tahlil qilish, xulosa chiqarish, baholash kabi yuqori darajadagi fikrlash malakalarini rivojlantirishda muhim omil bo'lib xizmat qiladi.

Integratsiyalashgan ta'lim orqali o'quvchilar ko'proq real hayotiy vaziyatlarga duch keladi, bu esa ularning nutqiy faoliyatini faollashtiradi, muloqotga bo'lgan ehtiyojini oshiradi va mustaqil fikr ayta olishga undaydi. Bunda o'qituvchining metodik yondashuvi, darsni samarali tashkil etishi, fanlararo bog'liqlikni to'g'ri ko'ra olishi muhim ahamiyat kasb etadi. Shu sababli, integratsiyalashgan yondashuv asosida tashkil etilgan darslar orqali o'quvchilarning o'z fikrini erkin ifoda etishi, mantiqiy va izchil nutq tuzishi, turli nutq uslublarida so'zlasha olishi kabi kompetensiyalarini bosqichma-bosqich rivojlantirish mumkin.

Shu asosda, maktab dasturlarini takomillashtirish, integratsiyalashgan dars senariylarini ko'paytirish, o'qituvchilarning kasbiy malakasini oshirish, darslik va qo'llanmalarda fanlararo bog'liqlikni ko'rsatuvchi mashq va topshiriqlarga keng o'rin berish zarur. Nutqiy kompetensiyalarni rivojlantirishga qaratilgan integratsiyalashgan ta'lim jarayoni bolalarda nafaqat til ko'nikmalarini, balki tanqidiy fikrlash, muloqot

madaniyati, hamkorlikda ishlash, mustaqil qaror qabul qilish kabi hayotiy ko'nikmalarni ham shakllantiradi.

ADABIYOT:

1. SH. XUDOYBERDIYEV, D.BOTIROVA. BOSHLANG'ICH SINFLARDA INTEGRASIYALASHGAN DARSLARNING MAQSAD VA VAZIFALARI HAMDA FANLARARO ALOQALARNING AHAMIYATI.
2. JAYLAUOVA M., ABUOVA A. FANLARARO ALOQA / BOSHLANG'ICH MAKTAB
2004 YIL. № 4. 22-24-BETLAR
- 3.BOSHLANG'ICH SINFLARDA INTEGRATSION O'QITISHNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI.
- 4.SYDYKOVA B.T. 5-6-SINF O'QUVCHILARIDA FANLARARO ALOQALAR ASOSIDA MUSTAQILLIKNI SHAKLLANTIRISH // MUALLIF AVTOREFERATI. 2001 YIL.
5. ZAVATSKAYA G.S. RUS TILINI O'QITISH METODIDA SUB'EKTLARARO MULOQOTNING O'RNI // TA'LIMDA MENEJMENT. 2006. NO 2. 36-42-BETLAR.